

Trivent Libri

© The Authors (2018)

Available online at <http://trivent-publishing.eu/>



## 100 de ani de la ocuparea Aradului de armata franceză. Ce au cerut arădenii îngrijorați?!

*100 Years since the Occupation of Arad by the French Army. What Did the Worried People of Arad Ask for at the Time?*

Andrei Ando,<sup>1</sup> Mihaela Ozarchevici<sup>2</sup>

<sup>1</sup> "Aurel Vlaicu" University of Arad, Romania, andreiando@gmail.com

<sup>2</sup> "Vasile Goldiș" Western University of Arad, Romania, martieeli9@yahoo.com

### **Abstract**

*This year, on the 13<sup>th</sup> of December 2018, the Romanians celebrate 100 years since the establishment of the French occupation army - detachments for the maintenance of peace, an event which had strong implications on the history of Romania. After the Great Union of the 1<sup>st</sup> of December 1918 had caused military clashes on the streets of Arad and its surroundings, French battalions were detached to Arad, and the city was under French occupation until the 16<sup>th</sup> of July 1919. This paper presents the way in which two publications from Arad – the newspapers "Românul" and "Aradi Közlöny" – reported the arrival of general Berthelot on the 29<sup>th</sup> of December 1918 and of the French soldiers on the 31<sup>st</sup> of December 1918. These were topics of great interest for publicists who reported how they perceived the arrival of the*

*French troops in Arad, or how this transitional regime was seen throughout history. By bringing these texts from the newspapers to the foreground, we intend to bring to life various impact actions for the national history, intending thus to design a greater image of an important period of the history of Arad, in the general context of the occupation of Banat by the French troops.*

**Keywords:** Newspaper; Great Union; French troops; Arad; history.

# 100 de ani de la ocuparea Aradului de armata franceză. Ce au cerut arădenii îngrijorați?!\*<sup>1</sup>

Andrei Ando<sup>1</sup>, Mihaela Ozarcevic<sup>2</sup>

<sup>1</sup> Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad

<sup>2</sup> Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

La finalul anului 1918 situația cea mai dificilă a românilor se înregistra în Banat, unde foștii aliați – sârbii, au ocupat regiunea<sup>2</sup>. Când în Ungaria se producea răsturnarea vechiului regim, noul guvern condus de contele Mihaly Karolyi, solicită un alt armistițiu în numele unei Ungarii independente. Tratatul de la care România a lipsit, se finalizează la 13 noiembrie prin semnarea, la Belgrad, a convenției de armistițiu. Armata sârbă a primit mandatul temporar de a intra în Banat cu misiunea de a menține ordinea și a supraveghea aplicarea prevederilor de către Ungaria. În zilele următoare, unități sârbe ocupă cele mai importante localități fără să întâlnească vreo împotrivire și vor rămâne până la începutul lui

---

<sup>1</sup> Acest articol este o preluare după articolul *99 de ani de la ocuparea Aradului de armata franceză. Ce au cerut arădenii îngrijorați?!*, de Andrei Ando în cotidianul *vestic.ro* (decembrie 2017). Vezi: [http://vestic.ro/2017/12/99-de-ani-de-la-ocuparea-aradului-de-armata-franceza-ce-au-cerut-aradenii-ingrijorati\\_830.html](http://vestic.ro/2017/12/99-de-ani-de-la-ocuparea-aradului-de-armata-franceza-ce-au-cerut-aradenii-ingrijorati_830.html).

<sup>2</sup> Alin Spânu, „Memoriul bănățenilor către generalul Henri Mathias Berthelot (1918)”, în Doru Sinaci, Emil Arbonie, *Administrație românească arădeană - Studii și comunicări din Banat – Crișana. 95 de ani de la Marea Unire* (Arad: „Vasile Goldiș” University Press, 2013), 299.

august 1919.<sup>3</sup> Aceste evenimente aveau loc în apropierea Aradului, orașul unde, în zilele de 13 și 14 noiembrie au loc tratativele privind viitorul Transilvaniei.

Nemulțumirile populației românești din Banat, care s-a văzut, din nou, la cheremul funcționarilor imperiali și asuprită de armata sârbă au fost aduse la cunoștința aliaților prin „Memoriul românilor din cele trei departamente (comitate) bănățene: Caraș-Severin, Timiș și Torontal către domnul general Berthelot, în chestia abuzurilor comise de trupele de ocupație sârbești contra populației române din Banat” adresat aceluia care sedovedise un prieten al României, generalul Henri Mathias Berthelot<sup>4</sup>. Ulterior generalul Berthelot a autorizat Înalțul Comandament al Armatei Române să depășească aliniamentul fixat prin armistițiu până la limitele recunoscute de Aliați prevăzute de Convenția politică încheiată la 17 august 1916 și de aici s-au iscat disensiunile cu superiorul său ierarhic care, necunoscând prevederile convenției amintite și fiind mai puțin familiar cu situația din România, vedea în aceasta o încălcare a articolului 17 al Convenției de la Belgrad<sup>5</sup>.

## **Ce s-a întâmplat în 29 decembrie 1918? Patru morți, 12 răniți**

Ziarul *Românul* nota referitor la primirea generalului de către arădeni și conducerea orașului: „Oaspele distins al Românilor, generalul Berthelot, s'a simțit între noi ca între concetățenii săi. Aceasta este întâia impresie ce a cules-o delà noi în 19 Dec. dimineața când la orele 8 a coborât din trenul său special. Români

---

<sup>3</sup> Carmen Albert, „Ocupația sârbă din Banat în memorialistica bănățeană, în *Analele Banatului*”, S.N., *Arheologie și Istorie*, XIX (2011), 449.

<sup>4</sup> Alin Spânu, *op. cit.*, p. 301.

<sup>5</sup> Vasile Vesa, „Les Rapports entre les Généraux Henri Mathias Berthelot et Louis d'Esperey durant l'hiver 1918-1919” în: *La présence française en Roumanie pendant la Grande Guerre (1914-1918)* (Cluj Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1997), 163.

[http://www.dacoromania-alba.ro/nr42/generalul\\_henri\\_mathias\\_berthelot.htm](http://www.dacoromania-alba.ro/nr42/generalul_henri_mathias_berthelot.htm), (accesată la 1 octombrie 2018).

din Arad i-au făcut o primire spontană impunătoare și și-au ajuns scopul dorit. Avem o mulțumire rară că generalul Berthelot în timpul scurt cât a petrecut între noi s-a convins de sentimentele vii naționale ale Românilor din părțile periferice apusene. Manifestația țaranilor din Arad și jur cari în șube albe i-au defilat sub fâlfâirea steagului nostru, simbol al unității naționale, au alergat să întâmpine pe generalul Berthelot, a fost semnul cel mai evident de conștiință vie a clasei noastre de jos despre serviciile ce ni le face Franța. Din cuvintele pe cari generalul Berthelot le-a rostit către cei ce l-au ineventat răsare dragostea lui către poporul nostru, pe care-l cunoaște din bilele negre ale bățăilor sângeroase. „Nu este departe timpul, — a zis generalul Berthelot, — când pacea ce se va semna să vă satisfacă aspirațiunile legitime...”<sup>6</sup>

Vizita generalului Berthelot prin meleagurile noastre a dat prilej poporului român să-și descopere sufletul în toată genuitatea lui, să dea expresiune idealurilor sale de cultură și» civilizație, să se confeseze în fața sorei mai mari din apus și s'o roage de sprijinul său în împrejurările grele de tranziție ce le trăim, la congresul păcii și Peste tot în viitor. Domnul general în fața acestor solitudini calde ale unui frate devotat abia-și putea stăpâni emoția și-și exprima regretele că dânsul nu este diplomat, dar crede cu tărie că pacea ce se va semna încurând va satisface justele aspirațiuni ale poporului român<sup>7</sup>.

Entuziasmul popular, produs de sosirea Generalului, a fost stins de evenimentele tragice care s-au produs în acea zi. Avem două puncte de vedere diferite a incidentelor din 29 decembrie, de la Arad, care au determinat grăbirea instalării armatei franceze de menținere a păcii. Un punct de vedere aparține publicistului Isaia

---

<sup>6</sup> Românul, anul VII, nr. 43 din 20 decembrie 1918/2 ianuarie 1919.

<sup>7</sup> Românul, anul VII, nr. 49 din 30 decembrie 1918/12 ianuarie 1919.

Tolan și este relatat în volumul „File din istoria Aradului”, reluat de istoricul arădean Horia Medeleanu<sup>8</sup>.

„În 29 decembrie – zi de duminică – a sosit la Arad, generalul Berthelot. A fost întâmpinat de o mare mulțime de intelectuali și țărani români, îmbrăcați în port de sărbătoare, care l-a condus pe general până la hotelul „Crucea Albă”. Aici a apărut un tânăr secui soldat (cu nume românesc Berșan) purtând un steag maghiar plin de noroi, pe care l-a fluturat spre români, mânjindu-le fața. Imediat s-a răspândit zvonul că steagul maghiar era murdar fiindcă românii l-au călcat în picioare! S-a dat comanda: toți maghiarii fără arme să alerge la cazarmă după arme! Cei care aveau deja arme, au început să tragă salve și mulțimea românilor s-a împrăștiat de-a lungul bulevardului. O parte din ungurii înarmați a pornit după generalul Berthelot, care se ducea la reședința episcopală. S-a tras asupra automobilului său rănindu-i șoferul. De la reședința episcopală, grupul de unguri s-a deplasat la casa lui Ștefan Cicio Pop, pe care au supus-o unui foc năprasnic. (Cu mulți ani în urmă, Doamna Ana Birtolon, fiica lui Cicio Pop, mi-a povestit acele momente de groază în care stătea culcată pe podea și gloanțele șuerau pe deasupra ei). Grosul maghiarilor înarmați a alergat pe bulevard după românii care fugeau încercând să scape. I-au prins în fața cafenelei și hotelului „Central”. S-a tras în cruciș, din patru părți. Au căzut morți și răniți. Atacatorii s-au îndreptat apoi spre sediul gărzii românești. După un lung și sângeros asediu, atacatorii au reușit să dezarmeze garda românească, distrugându-i totodată actele și documentele. A fost un adevărat „pogrom” – relatează Tolan.

Al doilea punct de vedere îl aflăm din publicația Aradi Közlöny care marți, 31 decembrie, consacră două pagini și jumătate (un sfert de ziar) evenimentului sângeros.

---

<sup>8</sup> Isaia Tolan, *File din istoria Aradului*, (București, Semne, 1999), apud. Horia Medeleanu, *Aradul între mit și adevăr istoric* (Arad: Editurile Concordia și Flacăra Roșie, 2010), 143-149.

Ziarul descrie sosirea la Arad a generalului Berthelot, în dimineața zilei de duminică, 29 decembrie, în jurul orei 9. În fața Hotelului Crucea Albă (lângă Teatru) intelectuali români și soțiile acestora, în port popular, îl așteptau pe general. Mulțimea de mii de persoane l-a ovaționat pe general, iar românii au organizat o defilare cu steagurile tuturor statelor Antantei. Românii au cântat imnul românesc, maghiarii imnul maghiar și cântecul de luptă al lui Kossuth Lajos. Inițial au cântat alternativ, apoi, relatează ziarul, românii scandau „Să trăiască” în timpul cântecelor maghiare, creându-se o vociferare generală. Este momentul în care apare steagul maghiar cu stemă, purtat de soldatul secui Berszan Gyorgy, ostaș din Regimentul 5. Steagul aparținea agenției de asigurări Lloyd, după ce inițial vicecomitele Shill Jozsef a refuzat să pună la dispoziție steagul maghiar al Comitatului. În busculada creată, steagul a fost smuls. Berszan avea să declare mai târziu la poliție, potrivit ziarului Aradi Kozlony, că ordinul de a i se lua steagul a fost dat de trei ofițeri români și executat de „domni îmbrăcați în port popular românesc”. Steagul a ajuns pe pământ, unde în busculada creată a fost călcat în picioare. Berszan la recuperat și l-a ridicat deasupra capului, murdar de noroi. În acest moment avem două scenarii diferite ale relatării ziarului Aradi Közlöny: potrivit primei variante, un gardist român a tras mai multe focuri de armă în steag, iar potrivit celeilalte, un ofițer român a tăiat steagul cu baioneta. Și de aici s-a declanșat iadul! Au fost trase mai multe focuri de armă. Garda Națională Română a fost mobilizată, la fel și poliția, care a primit instrucțiuni să nu folosească arma împotriva arădenilor.

Generalul Berthelot a părăsit hotelul, întâlnindu-se cu Ștefan Cicio Pop. Între timp, maghiarii s-au înarmat din cazărmi și au invadat străzile centrale. Ziarul maghiar relatează că maghiarii au pornit în coloană înspre gară, dar au fost întâmpinați în dreptul Hotelului Central de 15 gardiști români, care au tras asupra mulțimii. Oamenii panicați au fugit pe străzile laterale, înspre parcul de lângă Mureș.

În centrul Aradului au început împușcăturile. S-a tras asupra Primăriei, a Casei de Economii, a magazinului lui Kerpel Vilmos, asupra Palatului Finanțelor, a Cafenelei Centrale, asupra clădirii Comitatului, unde glonțul a lovit un dulap.

Ciocnirea de la Hotelul Crucea Albă a avut un mort: agricultorul Leontin Ceară (Csara), din Lipova, sosit în dimineața aceea la Arad, a fost împușcat în inimă. Un al doilea mort nu a fost identificat, el a fost dus în capela cimitirului Eternitatea.

În fața Hotelului Central a fost rănit un copil de 14 ani din Miniș, Ioan Norău (Noro Janos), împușcat în laba piciorului drept. Un alt copil de 14 ani, elev în Arad, Sz. Nagy Karoly, a fost împușcat în abdomen și a fost transportat în comă la spital. Tâmplarul Spitz Ignac a fost împușcat în cap. Locotenentul Gărzii Naționale, Tiberiu Mărculescu, a fost linșat de mulțime și s-a ales cu răni grave (cea mai gravă a fost o lovitură în cap cu patul puștii). Un gardist român a fost rănit cu baioneta de un soldat maghiar, în timp ce îl dezarma. Ziarul Aradi Közlöny notează că deschiderea focului de către gardiștii români s-a soldat cu consecințe teribile: soldații maghiari au început să tragă fără control după românii care încercau să scape de mulțimea de urmăritori înarmați. În fața Hotelului Crucea Albă a fost împușcat în coastă agricultorul târnovan Gheorghe Groda (28 de ani) și tot aici a fost lovit în cap agricultorul arădean Gheorghe Grec (36 de ani). Agricultorul Petică Sava (24 de ani) din Șiria, a fost împușcat în pulpa dreaptă. Francisc Stancu (19 ani) a fost împușcat în coaste și a suferit o rană la cap țăranul Petru Todoran (21 de ani) din Sâmbăteni. Avram Tripa (17 ani), agricultor din orașul Arad, a fost împușcat în brațul stâng. Alte patru persoane s-au prezentat cu răni la spital, dar după pansare au refuzat internarea. Pe malul Mureșului au fost și alte victime. Agricultorul român Nicolae Barna (48 de ani) din Covăsânț a fost împușcat mortal lângă rău.

În oraș s-a răspândit zvonul că manifestații români au fost plătiți cu 40 de coroane și mâncare, dar agricultorii români răniți, interogați de poliție, au declarat că aceste zvonuri sunt minciuni sfruntate (potrivit aceluiași ziar Aradi Közlöny). Ei ar fi declarat că



în localitățile limitrofe Aradului s-a anunțat că sosește în oraș un general prieten cu românii, primit de populația română cu o manifestare publică de simpatie.

Maghiarii au ocupat Hotelul Crucea Albă, au pus pe el drapelul maghiar. Mulțimea exaltată a fost liniștită de un anume Hupert Henrik, care de la balconul hotelului s-a adresat oamenilor, promițând răzbunare pentru profanarea steagului maghiar și le-a promis că toți sunt pregătiți pentru salvarea Ungariei.

Armata s-a pregătit pentru apărarea Gării, cu o sută de militari. În jurul prânzului, maghiarii înarmați au înconjurat sediul Gărzii Naționale Române (actualul spital de O.R.L. și oftalmologie, din strada Tudor Vladimirescu, colț cu piața „Mihai Viteazul”), cerând predarea armelor. Li s-a răspuns cu foc de armă. A intervenit armata, care a împrăștiat mulțimea și a confiscat de la Garda Națională puștile și două arme automate.

Oamenii au luat cu asalt apartamentul avocatului Victor Hotăran, sub pretextul că s-ar fi tras de acolo. În realitate, se pare că maghiarii s-au răzbunat pentru comportamentul anti-maghiar al tatălui lui Hotăran, de la Șiria, „considerat abuziv chiar și de către români” (notarea ziarului Aradi Közlöny). Ancheta poliției a stabilit că nu s-a tras din casă spre stradă, ci din stradă spre casă, iar praful din tencuială i-a făcut pe insurgenți să creadă că este praf de pușcă. De pe casa unui oarecare Ispravnic s-a încercat îndepărtarea drapelului românesc.

Geamurile casei lui Ștefan Cicio Pop au fost sparte, mulțimea de maghiari a protestat în fața casei. Ziarul maghiar nu amintește despre focuri de armă care ar fi fost trase acolo. Potrivit bilanțului oficial din ziua turbulențelor, au fost trei morți și 12 răniți, cu mențiunea că a patra persoană a decedat mai târziu.

La ora 13, patrulare comune ale poliției și armatei au pornit în tot centrul orașului și mai târziu în cartiere. Primarul a dispus starea de necesitate, ca după ora 18 nimeni să nu mai poată fi prezent pe stradă, nici măcar cu permis special. La ora 16 au fost afișate afișe care anunțau această măsură. Toate localurile publice au fost închise

la ora 18. Porțile caselor s-au închis la aceeași oră, iar armata a reveni în Cetate. Menținerea ordinii a rămas pe seama poliției.

Iată, așadar, punctul de vedere al ziarului maghiar, pe care trebuie să îl cântărim cu rezerva unui subiectivism specific unei publicații militante. Totuși, remarcăm caracterul obiectiv al relatării care nu încearcă să stabilească vinovați sau să cosmetizeze situația, reflectând și punctul de vedere al organizatorilor români ai demonstrației din fața Hotelului Crucea Albă (Iustin Marșieu și Ioan Moldovan, vicepreședintele Băncii Victoria) și cel al autorităților maghiare.

\*\*\*

Vizita generalului Berthelot la Arad, în 29 decembrie 1918, n-a rămas fără urmări. Am putea spune că vizita a constituit pentru el, un prilej de documentare asupra situației în care se afla orașul nostru. În urma incidentelor petrecute pe parcursul vizitei, incidente soldate cu victime, la plecare, Berthelot, îngrijorat, asolicitat trimiterea unui alt escadron de la Timișoara cu însărcinarea de a restabili liniștea și siguranța în oraș. Focurile de armă maghiare au continuat însă, încât, în 2 ianuarie 1919 a sosit în Arad încă un detașament francez suplimentar.<sup>9</sup>

## **Apelul arădean la militarii francezi din armata de ocupație**

Ziarul Aradi Közlöny, apropiat al conducerii administrative a Aradului, publica pe prima pagină, în 31 decembrie, un apel bilingv, maghiar și francez (o coloană în limba maghiară, o coloană în limba franceză) către ofițerii armatei de ocupație. Notăm faptul că Aradi Kozlony era publicația comunității maghiare din Arad, cel

---

<sup>9</sup> Ionela-Felicia Moscovici, *France and Banat between 1916-1919, seizures of war and peace. History* (Université de Strasbourg, Romanian, 2013) <https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-01089688/document>, (accesat 01.10.2018)

mai puternic, răspândit și influent ziar local arădean, militant activ pentru drepturile maghiarilor și integritatea statului maghiar.

Mesajul este într-o notă evidentă de conciliere, o declarație scrisă nu doar a conducerii ziarului, ci a administrației orașului în raport cu armata de ocupație. Citim printre rândurile sale un apel la ofițerii francezi, o teamă de viitor, de răzbușnarea cuceritorilor în relația cu cei cuceriiți. Apelul trebuie pus în context. Aradul a luptat până în urmă cu o lună și jumătate împotriva Antantei din care făceau parte francezii, iar Cetatea Aradului a fost încă de pe vremea războaielor napoleonene închisoare pentru francezii care au înfruntat Imperiul Habsburgic.

Iată, așadar, că îngrijorarea vădită a comunității arădene era justificată. Cu atât mai mult a comunității maghiare, care putea fi considerată ostilă intereselor franceze.

În această notă putem interpreta apelul ziarului Aradi Közlöny nu numai ca o capitulare, ci ca un apel la milă și compasiune, un manifest de supușenie față de puterea care avea drept de viață și de moarte în Aradul tulburat al acelei perioade.

„Francezi,

Până când soldășeii de plumb ai literelor tipărite ale ziarului nostru vor saluta cu respect cititorul, se va fi împlinit ceea ce prevedeam cu mare strângere de inimă: Aradul devine oraș ocupat! De ce am nega? Luăm asta la cunoștință cu durere de suflet. Sufletul nostru tânjind după libertate se gândește doar la cătușele acestei constrângeri, și avem nevoie de timp să ne dezmetim și să realizăm faptul că cei care vin sunt francezi. Sunt francezi, iar obrazul nostru trist se înveselește. Sunt francezi, iar inima noastră tristă se umple de căldură!

Durerea noastră se ostioiește și repetăm de o sută de ori: vin francezii, vin francezii, francezii! Ce pericol ne-ar putea paște cu această ocupație? Doar vin la noi fiii acelei națiuni care știe aprecia cel mai bine libertatea. Poate veni la noi ca asupritor acela care are ca patrie căminul bogat al drepturilor omului? Și poate fi adversarul

nostru națiunea pe care noi nu am socotit-o adversară nici în cele mai sângeroase zile ale războiului mondial?

Și în aceste zile întunecate trebuie să ne înțeleagă. Ei sunt vitejii culturii franceze, iar sufletul lor e plin de umanismul culturii lor milenare. Știu la fel de bine ca noi că războiul s-a încheiat, iar arma nu mai este de acum ucigașa vieții scumpe a omului. Poate fi doar instrumentul menținerii ordinii și poate urâți mâna umană creată pentru muncă doar atât vreme cât societatea trebuie protejată de anarhia distructivă.

Francesii vin să mențină ordinea. Nu vor avea o sarcină dificilă. Nici noi înșine nu ne dorim altceva decât ordine, liniște, pace! Credem că acestea ni le aduc francezii. Știm că sunt echidistanți și obiectivi. Și în acțiunile lor vor folosi pentru toți, indiferent de naționalitate, aceeași unitate de măsură. Ce motive am avea, așadar, să ne temem de ocupația franceză? Să vină să ne cunoască! Suntem convinși că vor fi martorii oculari ai dreptății noastre.

Să îi primească pe pământul Aradului cel mai sincer salut al maghiarilor arădeni. Să primească manifestările sincere de simpatie față de națiunea franceză, cu care poporul maghiar onorează prin ei întreaga națiune glorioasă franceză"! Militarii francezi conduși de maiorul Martin au ajuns în gara din Arad pentru a dezarma taberele insurgente române și maghiare, după cum declara generalul Berthelot, citat de presa locală. Berthelot fusese cu două zile mai devreme în oraș (duminică, 29 decembrie), pentru a anunța conducerea Aradului despre pașii care se vor face pentru liniștirea beligeranților.

Aradul era un oraș tulburat. Focuri de armă s-au tras în centru, dar și în mai multe localități din județ, taberele română și maghiară s-au ciocnit în repetate rânduri după Marea Unire. În timpul primirii generalului Berthelot la Hotelul Crucea Albă, un alt incident sângeros a degenerat din adunarea publică din fața hotelului. Steagul maghiar cu stemă, fluturat de un fost militar combatant al trupelor maghiare, a fost călcat în picioare de o parte

dintre manifestanți, români, ceea ce a determinat noi ciocniri violente între cetățenii radicalizați: unii ofenșați de apariția steagului, ceilalți scandalizați de profanarea sa. În acest context seoseau militarii francezi în oraș.

Arădenii au așteptat mai multe ore la gară sosirea militarilor, în cursul zilei de 30 decembrie. Spre seară a sosit vestea că trenul va ajunge de la Timișoara în cursul nopții. În data de 30 decembrie, la ora 11, comandamentul militar al gării a fost înștiințat telegrafic de Ministerul de Război despre sosirea a două batalioane franceze. Ministrul a pus în vederea garnizoanei arădene că francezii depășesc linia de demarcație, au dreptul să mențină ordinea în oraș dar nu și să dezarmeze militarii români din garnizoana Aradului. Ministrul, în vederea prevenirii ciocnirilor armate, a lăsat la latitudinea comandantului garnizoanei decizia de a se pune la dispoziția comandanților militari francezi. În după-amaza aceleiași zile împuternicitul guvernamental dr. Varjassy Lajos a fost anunțat că șase sute de militari francezi din trupele de cavalerie vor ajunge la Arad.

În data de 31 decembrie, la ora 8 dimineața, trenul încă nu ajunsese în gara arădeană. Conducerea orașului s-a aliniat pe peron pentru primirea festivă: împuternicitul guvernamental dr. Varjassy Lajos, primarul Lócs Rezső, Iustin Marșieu, dr. Nagy Sándor, Zima Tibor, Winkler József, Bodnár Jakab, Kranovszky Géza, Adler Sámuel, locotenent colonelul Königesz Rudolf (șeful gării), maiorul Jellusig Oszkár. La ora 10,30 jurnaliștii arădeni prezenți la gară au aflat că trenul militar s-a oprit la Vinga, unde locomotiva a rămas fără cărbuni. Dr. Varjassy Lajos a dispus trimiterea unei locomotive de rezervă care să tracteze trenul la Arad.

Garnitura a intrat în gara arădeană în jurul prânzului, în ultima zi a anului 1918. 15 ofițeri și 210 soldați au fost primiți de oficialiști. Comandantul unității franceze, maiorul Martin, ofițer al Primului Batalion African de Vânători, a surprins asistența cu eleganța și distincția sa, potrivit relatării ziarului Aradi Közlöny.

-Parlez-vous français? – i s-a adresat împuternicitului guvernamental dr. Varjassy Lajos, și s-a bucurat de răspunsul afirmativ primit în limba franceză. Potrivit dispozițiilor ofițerului francez, soldații săi urmau să petreacă noaptea în depozitul gării, pentru ca a doua zi să intre în marș în oraș.

Abia după prezentările oficiale și întâlnirea cu autoritățile militare arădene (pe care a insistat să le cunoască de îndată), maiorul Martin a permis coborârea din tren a celorlalți ofițeri. Presa a surprins întrebarea unuia dintre ei, urmată de râsul relatat al camarazilor săi:

-În toată gara nu e nicio femeie?

În sediul comandamentului gării maiorul Martin a dat dispozițiile organizatorice, apoi ofițerii au fost conduși la restaurantul gării, unde gazdele arădene au oferit un dineu (apreciat de presa vremii ca „minunat”).

Prima interacțiune între soldații arădeni și cei francezi a fost pentru... țigări. Francezii îmbiați cu țigări ungurești s-au împrietenit rapid cu localnicii.

Aradi Közlöny relatează pe larg și episodul dineului. Împuternicitul guvernamental dr. Varjassy Lajos s-a adresat în limba franceză ofițerilor ajunși în oraș, cu cuvintele: „Deși trupele Antantei au depășit linia de demarcație, fapt pentru care protestăm în deplinătate cunoștință de cauză, totuși, primiți domnule maior, salutul nostru cordial, întrucât știm că sunteți prezenți aici pentru menținerea ordinii. Vă rugăm să faceți asta în colaborare cu noi.”

Răspunsul lui Martin a fost laconic: „Mulțumesc, mă voi bucura dacă activitatea noastră comună va avea fi încununată de succes”.

În numele Consiliului Național Maghiar și al Consiliului Muncitoresc dr. Nagy Sándor s-a adresat tot în limba franceză comandantului, cu vorbele: „Domnule maior, vă salut în numele Consiliului Național Maghiar arădean și al Consiliului Muncitoresc. În actuala noastră situație tristă salutăm cordial ostașii măreței națiuni franceze, veniți în scopul menținerii ordinii. Știu foarte bine că poporul francez este dintotdeauna port-stindardul civilizației și

al gândirii umaniste. Nutrim speranța că activitatea de producție va continua nestingherită, în pace și liniște, în formă organizată. Asta a fost cea mai sigură garanție a ordinii în trecut și va fi și în viitor. Fiți bineveniți în numele tuturor locuitorilor orașului nostru!” Răspunsul maiorului francez a fost considerat „deosebit de important și relevant”, de către presă: „Nu am nici cea mai vagă intenție să mă amestec în problemele sociale și în activitatea industrială”.

Primarul Aradului, Lócs, a declarat că armata de ocupație franceză este primită în orașul de pe Mureș fără niciun resentiment, fără nicio atitudine dușmănoasă, cu încredere și liniște. „Nu le considerăm adversare, mai ales că avem convingerea că vor fi respectate condițiile acordului de încetare a focului. Am încredere că și trupele de ocupație franceze se raportează la Arad cu aceleași sentimente și că vor manifesta înțelegere față de populația civilă a Aradului”.

Avocatul dr. Iustin Marșieu l-a salutat pe maiorul Martin în limba română. Presa maghiară nota cu o tentă malițioasă că cel care avea să devină primul prefect român al Aradului a avut nevoie de un traducător pentru a se adresa francezilor. Traducătorul era membru al Gărzii Naționale Române. Mesajul scurt al lui Iustin Marșieu a fost următorul: „Domnule maior! Luați sub protecția dvs. românii din Arad, să nu se mai poată repeta incidente similare cu cel de duminică (atunci când au fost trase focuri de armă pe străzile Aradului, n.n.)” „Fiți fără grijă”, a răspuns maiorul, făcând o ușoară reverență.

Presă a mai notat cum maiorul Martin a fost flancat în timpul ceremoniei de doi tineri ofițeri: căpitanul Vladimir Netchaev și căpitanul Le Poultin.

Întrebat de presă dacă este francez, Netchaev a declarat în limba franceză că este rus, aghiotantul maiorului Martin. Apoi s-a interesat de la jurnaliști, în limba germană, dacă Aradul este un oraș mare. I s-a răspuns că este un oraș cultural, unde domniile ofițeri se vor simți bine, mai ales dacă vor zăbovi mult. Meniul dineului a

constat în supă și friptură de pui. Din delegația maghiară au fost invitați la masa comandantului francez Varjassy, Lócs, Königesz și Jellusig. Discuțiile au continuat până după miezul nopții despre condițiile ocupării Aradului de către trupele franceze.

În concluzia reportajului său din gară, ziaristul maghiar al publicației Aradi Közlöny nota: „Francezii sunt politicoși, atenți, dar sunt militari. Execută comanda. În acest moment nu putem ști ce va aduce ziua de mâine. Am devenit oraș ocupat, unde toate drepturile și libertățile sunt în mâinile militarilor străini și în fața dorințelor noastre stă poarta ferecată a interdicțiilor. Datoria noastră, din acest moment, este să ne supunem. Dar nu e dificil să te supui acolo unde calea activităților cotidiene este stabilită de oameni cu gândire umanistă și de reguli care nu pot conduce altundeva decât la respectarea prevederilor stabilite prin litere lucioase. Avem toate motivele să ne lăsăm soarta provizoriu în mâinile francezilor și să îi primim cu respectul unui popor liber”.

## Bibliografie

- Albert, Carmen. „Ocupația sârbă din Banat în memorialistica bănățeană”. In *Analele Banatului, S.N., Arheologie și Istorie*, XIX, (2011): 449-456.
- Medeleanu, Horia. *Aradul între mit și adevăr istoric*. Arad: Editurile Concordia și Flacăra Roșie, 2010.
- Moscovici, Ionela-Felicia. *France and Banat between 1916-1919, seizures of war and peace. History*. Strasbourg: Université de Strasbourg, 2013. <https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-01089688/document>.
- Românul*, anul VII, nr. 43 din 20 decembrie 1918/2 ianuarie 1919.
- Românul*, anul VII, nr. 49 din 30 decembrie 1918/12 ianuarie 1919.
- Spânu, Alin. „Memoriul bănățenilor către generalul Henri Mathias Berthelot (1918)”. In Doru Sinaci, Emil Arbonie, *Administrație românească arădeană - Studii și comunicări din Banat – Crișana*. 95 de



*ani de la Marea Unire*. Arad: „Vasile Goldiș” University Press, 2013.

Tolan, Isaia. *File din istoria Aradului*. București: Semne, 1999.

Vesa, Vasile. „Les Rapports entre les Généraux Henri Mathias Berthelot et Louis d’Esperey durant l’hiver 1918-1919”. In Cipăianu, George, Vesa, Vasile, *La présence française en Roumanie pendant la Grande Guerre (1914-1918)*. Cluj Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1997. [http://www.dacoromania-alba.ro/nr42/generalul\\_henri\\_mathias\\_berthelot.htm](http://www.dacoromania-alba.ro/nr42/generalul_henri_mathias_berthelot.htm)